

ชนเผ่าพื้นเมือง

ปัญหา

โครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย
Development of community knowledge-based database system for empowering the most
marginalized and vulnerable indigenous groups in Thailand.

จัดทำโดย:

CESD

สนับสนุนโดย:

สารบัญ

	หน้า
ประวัติศาสตร์	2
ถิ่นกำเนิด	2
เส้นทางการเคลื่อนย้าย	4
การกระจายตัวของชุมชน	5
วิถีชีวิต/วัฒนธรรม	11
สถานการณ์ปัจจุบัน	19

ชนเผ่าพื้นเมือง ปืซู

1. ประวัติศาสตร์

ชนเผ่าพื้นเมืองปืซู เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย โดยมีการเปิดเผยตัวตนให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปเมื่อปี พ.ศ. 2548 ที่ชนเผ่าพื้นเมืองปืซูได้เข้าร่วมกับเครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย ที่จัดงานเดินรณรงค์ในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้สังคมรับรู้ว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์ปืซู เป็นชนเผ่าพื้นเมืองอยู่ในจังหวัดเชียงรายของประเทศไทย

ปืซู เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมด้านภาษาพูด ที่นักภาษาศาสตร์จัดอยู่ในกลุ่มภาษาโลโลไต สาขาย่อยของตระกูลภาษาทิเบโต-เบอร์มัน (Tibeto-Burman) ซึ่งได้ค้นพบกลุ่มชนปืซูพูดภาษาของตนเองในพื้นที่จังหวัดเชียงรายมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2509 ชนเผ่าพื้นเมืองปืซูจึงเป็นที่รู้จักในกลุ่มนักวิชาการด้านภาษามายาวนาน ซึ่งต่อมากระทรวงวัฒนธรรมได้ประกาศขึ้นทะเบียนภาษาปืซูเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปีพุทธศักราช 2557

2. ถิ่นกำเนิด

ชนเผ่าพื้นเมืองปืซู ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย คาดว่าเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมในพื้นที่จังหวัดเชียงราย บรรพบุรุษของพวกเขาเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ตั้งแตยุคสมัยใดนั้นไม่สามารถระบุได้ นักวิจัยด้านภาษาศาสตร์ได้สืบค้นเทียบเคียงภาษาปืซูกับภาษาชนเผ่าอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียแล้วพบว่า ภาษาปืซูมีความใกล้เคียงกับภาษาชนเผ่าแถบประเทศจีนตอนใต้ และจากหลักฐานพงศาวดารจีน ปี พ.ศ. 2344 พอจะบอกได้ว่าชาวปืซูกับชาวละหู่ในแถบนั้นได้ร่วมมือกันต่อต้านผู้ว่าราชการจังหวัดและจักรพรรดิเจียชิง (Jia Qing)¹ ที่มีความโหดร้ายมาก แต่ฝ่ายแพ้จึงหนีเข้ามาในประเทศไทย และตั้งรกรากอยู่ในจังหวัดเชียงราย (พิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร และคณะ, 2553)

ชนเผ่าพื้นเมืองปืซู ที่ตั้งรกรากอยู่ในจังหวัดเชียงราย แต่เดิมนั้นถูกเรียกรวมกับกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะหรือละว้า โดยกลุ่มคนเมือง (ไทยวน)² ในพื้นที่ ซึ่งชอบดูถูกกลุ่มชนชาติพันธุ์ลัวะและปืซูในเรื่องของความสกปรก ความซื่อที่ไม่เท่าทันคนเมือง จึงเป็นที่มาของการกลั่นแกล้งชาวปืซูตั้งแต่เด็กไปจนถึงผู้ใหญ่ โดยมี

¹ สมเด็จพระจักรพรรดิเจียชิง (จักรพรรดิชิงเหรินจง) เป็นโอรสองค์ที่ 15 ของจักรพรรดิเฉียนหลง เดิมมีพระนามว่า หย่งเหยียน เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อปี พ.ศ. 2339 (ค.ศ. 1796) เมื่อพระชนมายุได้ 37 พรรษา ภายหลังการสละราชสมบัติของจักรพรรดิเฉียนหลง พระราชบิดา แต่อำนาจในการปกครองแผ่นดินแท้จริงยังอยู่กับจักรพรรดิเฉียนหลง จนถึงปีที่ 3 ที่ทรงครองราชย์ พ.ศ. 2342 (ค.ศ. 1799) จักรพรรดิเฉียนหลงได้สวรรคต และพระองค์จึงได้อำนาจในการปกครองอย่างแท้จริงตลอดรัชสมัย ทรงพบกับการก่อกบฏและปัญหาทางความมั่นคงมากมาย เช่น กบฏพรรคบัวขาว กบฏโจรสลัดใต้หวัน กบฏพรรคเที่ยงธรรม เป็นต้น ซึ่งกบฏเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นกบฏชาวฮั่นที่รวบรวมคนไว้เพื่อโค่นล้มราชวงศ์ชิงกอบกู้ราชวงศ์หมิงนั่นเอง (<https://th.wikipedia.org/wiki/จักรพรรดิเจียชิง>)

² ไทยวน (อ่านว่า ไท-ยวน) หรือ ไตยวน (อ่านว่า ไต-ยวน) หรือ คนเมือง เป็นกลุ่มประชากรที่พูดภาษาตระกูลภาษาไท-กะไดกลุ่มหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานทางตอนเหนือของประเทศไทยที่เคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรล้านนา เป็นกลุ่มประชากรที่ใหญ่ที่สุดในอาณาจักรล้านนา ซึ่งมีคำเรียกตนเองหลายอย่าง เช่น "ยวน โยน หรือ ไต(ไท)" และถึงแม้ในปัจจุบัน ชาวล้านนาจะกลายเป็นพลเมืองของประเทศไทยแล้วก็ตาม แต่มักเรียกตนเองว่า "คนเมือง" ซึ่งเป็นคำเรียกที่เกิดขึ้นในภายหลัง ในยุคเก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง เพื่อฟื้นฟูประชากรในล้านนาหลังสงคราม โดยการกวาดต้อนกลุ่มคนจากที่ต่างๆ เข้ามายังเมืองของตน (<https://th.wikipedia.org/wiki/ไทยวน>)

คำพูดที่คนเมืองชอบพูดเปรียบเปรยคนในลักษณะต่อว่า “ง่าว(โง่) อย่างลัวะ ง่าวอย่างคนดอย” และมีเหตุการณ์ที่เด็กๆ ปิซูไปเรียนหนังสือในโรงเรียนร่วมกับคนเมือง และถูกแกล้งเอาขนมใส่ยาเบื่อ (ยาพิษ) ให้กิน หรือตามหมู่บ้านก็มักจะมีการมาขโมยสัตว์เลี้ยง เป็นต้น (คำบอกเล่าของชาวปิซูบ้านดอยชมพู, 2559) ชาวปิซูจึงถูกคนเมืองเหมารวมเป็นคนดอยเหมือนกับคนลัวะ คนมูเซอ จึงเป็นที่มาของประวัติชาวปิซูที่มีบรรพบุรุษได้นามสกุล “วงศ์ลัวะ” และสืบมาจนถึงทุกวันนี้ แต่ชนชาติพันธุ์ปิซูได้รับการจำแนกจากนักภาษาศาสตร์ว่าเป็นคนละกลุ่มกับชาติพันธุ์ลัวะในเวลาต่อมา

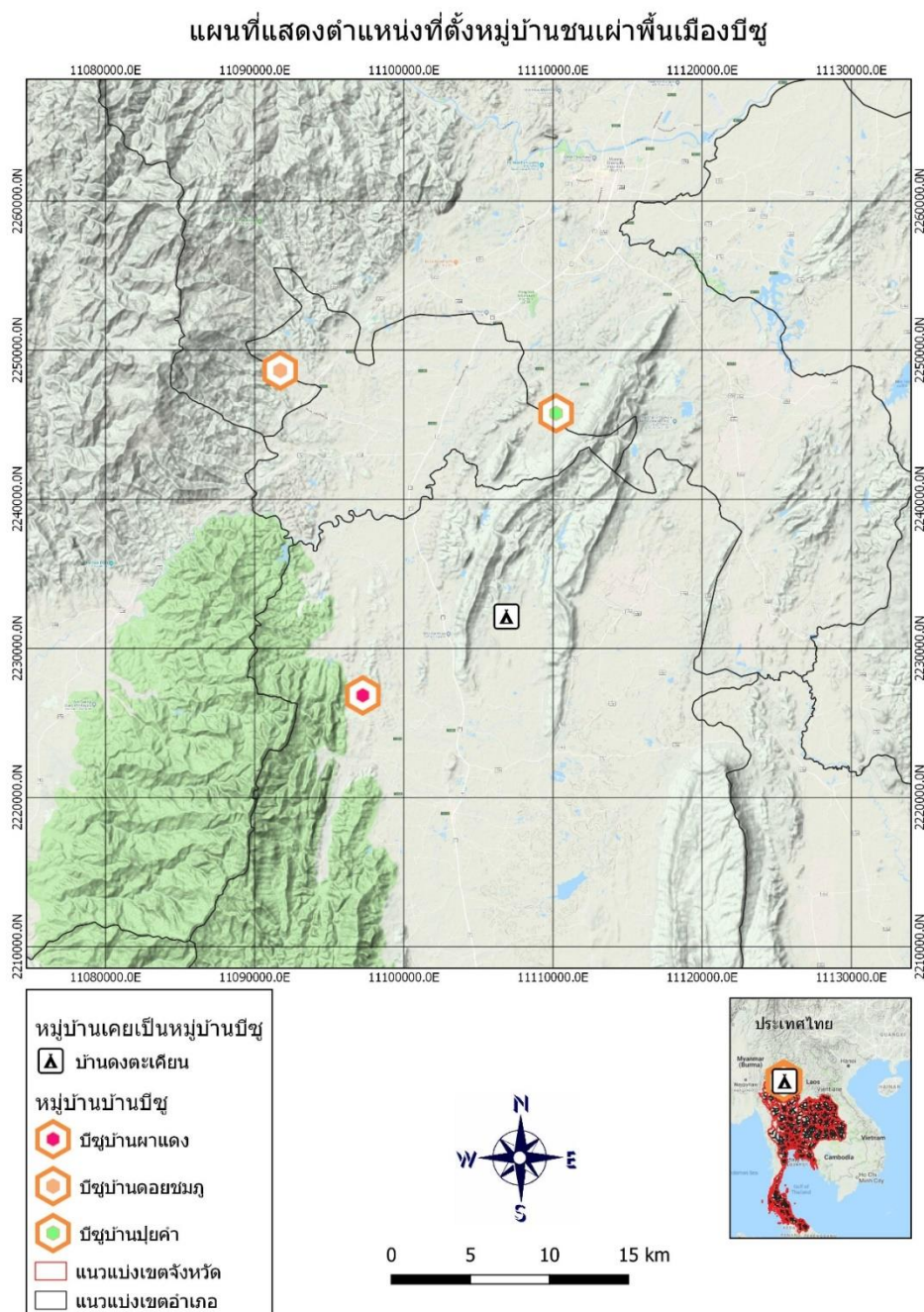
จากผลการศึกษาของนักวิชาการในอดีตพบว่าชนชาติพันธุ์ปิซู มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเชียงรายเกือบทั้งหมด และมีการอ้างอิงถึงการตั้งถิ่นฐานในจังหวัดลำปางด้วย แต่ไม่สามารถระบุพื้นที่การตั้งถิ่นฐานได้ชัดเจนนัก (วัชร น่วมแก้ว, 2530) โดยในจังหวัดเชียงรายนี้นักกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาปิซูตั้งถิ่นฐานอยู่ 5 หมู่บ้านประกอบด้วย

- หมู่บ้านท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
- หมู่บ้านดอยชมพู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
- หมู่บ้านลัวะปิซู อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย
- หมู่บ้านดอยปุย ตำบลป่าอ้อดอนชัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
- หมู่บ้านผาแดง ตำบลดอยงาม อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

ทั้ง 5 หมู่บ้าน วัชร น่วมแก้ว (2530) ได้อ้างอิงไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “The Phonology of the Bisu Language as Spoken in Chiangrai Province” และจากการตรวจสอบหมู่บ้านทั้ง 5 แห่งในปัจจุบัน พบว่า หมู่บ้านท่าก้อ ไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นหมู่บ้านใด จากการบอกเล่าของแม่ฮุยอิน และพ่อหนานมงคล ชาวปิซูบ้านผาแดง ระบุว่าเคยมีปิซูที่มีความชำนาญด้านการตีเหล็กอยู่ในหมู่บ้านนี้มาก่อน โดยการตีเหล็กเป็นตะปูเพื่อใช้ในการก่อสร้างวิหารวัด หมู่บ้านดอยชมพู ปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย หมู่บ้านดอยปุย ยังคงเป็นหมู่บ้านเดิม ส่วนหมู่บ้านผาแดง เป็นหมู่บ้านบริวารของหมู่บ้านผาจ้อ หมู่ 10 ตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ส่วนหมู่บ้านลัวะปิซู อำเภอเวียงชัยยังไม่สามารถตรวจสอบได้ โดยทางพ่อฮุ่นเรือน วงศ์ภักดี ชาวปิซูบ้านดอยชมพู ให้เหตุผลว่าน่าจะเป็นจากคำบอกเล่าของคนที่ไม่พบคนพูดภาษาใกล้เคียงกับปิซูอยู่ แต่ปัจจุบันยังหาคนกลุ่มดังกล่าวไม่พบ นอกจากนี้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมพบว่ามีหมู่บ้านปิซูดั้งเดิมอยู่อีก 1 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านดงตะเคียน หมู่ 10 ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย แต่ไม่มีใครพูดภาษาปิซูได้แล้วในปัจจุบัน ซึ่งแม่ของพ่อฮุ่นเรือน วงศ์ภักดีเองก็เป็นปิซูเชื้อสายบ้านดงตะเคียนเช่นกัน บ้านดงตะเคียนนั้นเดิมเป็นหมู่บ้านชนเผ่าพื้นเมืองปิซูที่อยู่ติดเชิงเขาของทิวเขาดอยปุยฝั่งตะวันออก ซึ่งเป็นทิวเขาที่กั้นเขตปกครองระหว่างอำเภอเมืองกับอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ซึ่งอีกฝั่งหนึ่งเอียงไปทางทิศเหนือของทิวเขาดอยปุยเป็นที่ตั้งหมู่บ้านปิซูปุยคำในปัจจุบัน

3. เส้นทางการเคลื่อนย้าย

ชนเผ่าพื้นเมืองปืซูที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเชียงราย ตามประวัติบอกเล่าของคนปืซูรุ่นปัจจุบันได้บอกเล่าถึงการเคลื่อนย้ายของชาวปืซูภายในพื้นที่และเป็นการเคลื่อนย้ายระหว่างหมู่บ้าน ไปมาหาสู่และแต่งงานกันในหมู่ของคนเผ่าปืซูระหว่างหมู่บ้าน ดังภาพ แผนที่แสดงเส้นทางการเคลื่อนย้ายระหว่างหมู่บ้านของชาวปืซูในอดีตตามคำบอกเล่าของชาวปืซูรุ่นปัจจุบัน โดยรายละเอียดสามารถดูได้จากโครงสร้างสังคมใน ส่วนข้อมูลผังเครือญาติของตระกูลต่างๆ ของชาวปืซู ที่ระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างชนเผ่าพื้นเมืองปืซูในแต่ละหมู่บ้าน ทั้งที่เป็นการย้ายถิ่นฐานจากหมู่บ้านหนึ่งไปอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่งทั้งครอบครัว และการย้ายถิ่นฐานโดยการแต่งงานแล้วฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงย้ายถิ่นฐานไปอยู่กับอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น

ภาพ 1 แผนที่แสดงที่ตั้งหมู่บ้านชนเผ่าพื้นเมืองปืซูในจังหวัดเชียงราย

1.2 การปกครองและผู้นำ

หมู่บ้านดอยชมภูเป็นหมู่บ้านของชาวปืซูตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470 ถึง พ.ศ. 2472 เดิมเป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านห้วยส้านพลับพลา หมู่ 14 ตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมือง มีนายหนึ่ง วงศ์ละ (สลาเจ่อ) เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ต่อมาได้แยกหมู่บ้านออกจากบ้านห้วยส้านพลับพลา มีผู้ใหญ่บ้านชื่อนายต๋ย วงศ์ลัวะ และมีผู้ใหญ่บ้านที่ดำรงตำแหน่งสืบต่อกันมาถึงปัจจุบันอีก 7 คน

นอกเหนือจากผู้ใหญ่บ้านที่เป็นเสมือนผู้นำชุมชนและตัวแทนส่วนราชการฝ่ายปกครองในระดับชุมชนเหมือนดังหมู่บ้านทั่วไปในประเทศไทยแล้ว กลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองปืซูยังมีผู้นำทางจิตวิญญาณที่สืบทอดทางเชื้อสายด้วยในตำแหน่ง “ปู่ตั้ง” หรือ “ปู่ต่าง” บ้านดอยชมภูมีปู่ตั้งที่สืบทอดกันตามเชื้อสายตระกูลวงศ์ลัวะมาถึง 11 คน ดังนี้

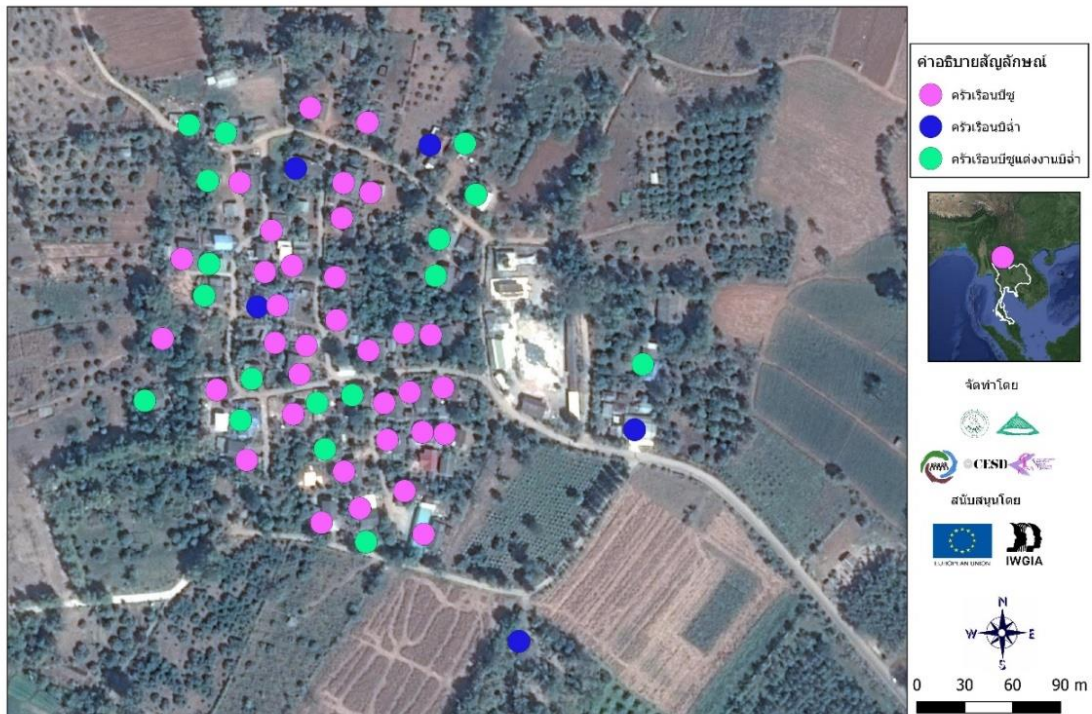
คนที่ 1 พ่ออัยคำจาย	วงศ์ลัวะ
คนที่ 2 พ่ออัยวัง	วงศ์ลัวะ
คนที่ 3 พ่ออัยขัน	วงศ์ลัวะ
คนที่ 4 พ่ออัยหล้า	วงศ์ลัวะ
คนที่ 6 พ่ออัยใส	วงศ์ลัวะ
คนที่ 7 พ่ออัยทา	ติคำ ตั้งแต่
คนที่ 8 พ่ออัยอุ่นใจ	อิทธิอนันทวงศ์ลัวะ
คนที่ 9 พ่ออัยหลวงเหือน	วงศ์ลัวะ
คนที่ 10 นายประเดิม	เจษฎาไกรศรี
คนที่ 11 นายคำมา	วงศ์ลัวะ

1.3 การตั้งบ้านเรือนและครัวเรือน

1.3.1 การตั้งบ้านเรือน

หมู่บ้านปืชูดอยชมภู ปัจจุบันมีการตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มบ้านอยู่ทางทิศตะวันออกของลำห้วยชมภู ใกล้ๆ กับบริเวณที่ห้วยชมภูแบ่งซ้ายและแบ่งขวามาบรรจบกัน มีลักษณะที่เป็นที่ราบเนินเขาของดอยช้างที่ทอดตัวลงมาจากฝั่งตะวันตกไปสู่ฝั่งตะวันออกที่เป็นที่ราบลุ่มน้ำแม่ลาวฝั่งซ้าย บ้านเรือนมีการกระจายตัวเป็นหย่อมๆ รูปสี่เหลี่ยมที่มีการขยายตัวออกจากศูนย์กลางหมู่บ้านไปตั้งบ้านเรือนในที่ดินทำกินทั้ง 4 ทิศทาง ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าการกระจายตัวของบ้านเรือนในบ้านดอยชมภูถูกควบคุมโดยประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสะมาลาแกน หรือประเพณีหมู่บ้านที่กำหนดให้บ้านเรือนของชาวปืซูต้องสร้างอยู่ในขอบเขตของประเพณีบ้านดังกล่าว

แผนที่ครัวเรือนของชนเผ่าพื้นเมืองปีชู่บ้านดอยชมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่อาย จ.เชียงใหม่

ภาพ การตั้งบ้านเรือนของชนเผ่าพื้นเมืองปีชู่บ้านดอยชมภู จากภาพถ่ายดาวเทียมกูเกิล เมื่อปี พ.ศ. 2557

1.3.2 ครัวเรือนปัจจุบัน

ปัจจุบัน (พ.ศ. 2559) หมู่บ้านปีชู่ดอยชมภู มีบ้านเรือนอยู่จำนวน 53 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนของปีชู่ (คนที่ไม่ใช่ปีชู่) จำนวน 3 ครัวเรือน และครัวเรือนชนเผ่าพื้นเมืองปีชู่จำนวน 48 ครัวเรือน เป็นประชากรปีชู่รวมทั้งสิ้น 216 คน แยกเป็นประชากรชาย 106 คน และประชากรหญิง 110 คน

ประชากรในครัวเรือนปีชู่ มีสมาชิกที่เป็นปีชู่ (บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ปีชู่) รวม 24 คน เป็นชาย 8 คน และหญิง 16 คน ซึ่งปีชู่ที่ปรากฏอยู่ในครัวเรือนปีชู่เข้ามาอยู่โดยการแต่งงานกับชายหรือหญิงเชื้อสายปีชู่ในหมู่บ้านนี้ ดังแสดงไว้ในภาพด้านล่าง มีครัวเรือนปีชู่ 18 หลังที่มีปีชู่เป็นสมาชิกครัวเรือนปีชู่

ภาพ 3 แสดงครัวเรือนปีชู่ในหมู่บ้านดอยชมพ จําแนกเป็นรายครัวเรือนและสายตระกูล

มีการถือครองที่ดิน จำนวน 165 แปลง 604.75 ไร่ เป็นการถือครองที่ดินเฉลี่ยครัวเรือนละ 3.44 แปลง 12.60 ไร่

ประเภทที่ดิน	จำนวนแปลง	ขนาด (ไร่)	เฉลี่ย (ไร่)
ที่นา	38	148	3.08
ที่ไร่อาร	52	336.25	7.01
ที่สวนไม้ผล	23	67.25	1.40
ไร่มุมนเวียน	18	18	0.38
ที่ป่า/ไม้ยืนต้น	5	17	0.35
ที่อยู่อาศัย	29	18.25	0.38
ที่อื่นๆ	0	0	0.00

1.5 วิถีชีวิตและการสืบทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

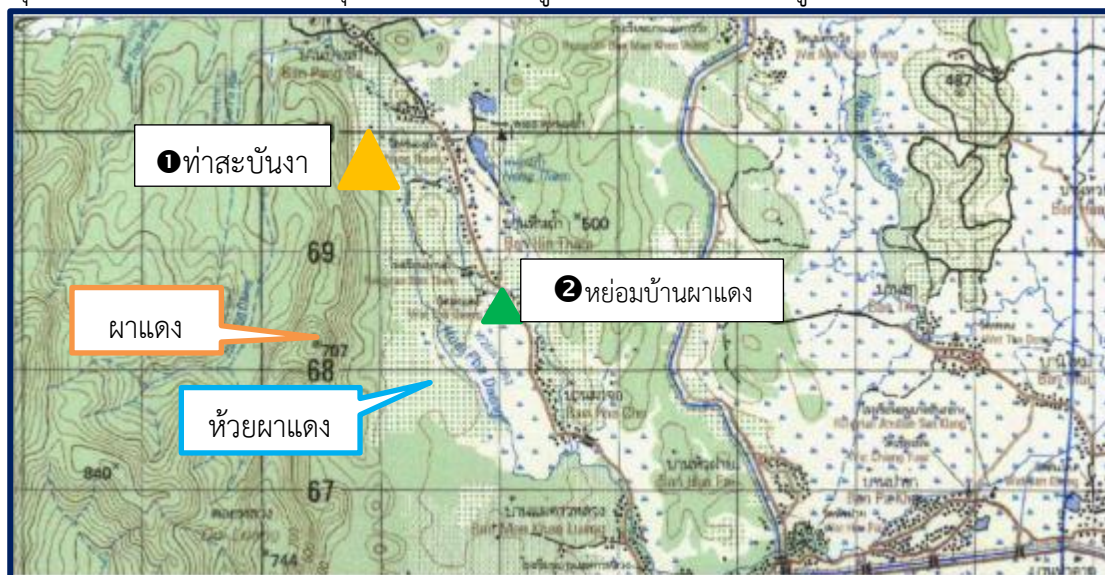
หมู่บ้านดอยชมพู เป็นหมู่บ้านที่ยังคงมีการรักษาวิถีวัฒนธรรมของชนเผ่าพื้นเมืองปืซูไว้อย่างหลากหลาย ทั้งทางด้านภาษาพูด ประเพณีและพิธีกรรม และการละเล่นต่างๆ

หมู่บ้านปืซูดอยชมพู ยังคงมีความเชื่อตามแบบฉบับโบราณของชาวปืซูที่สืบทอดจากบรรพบุรุษที่สำคัญคือ พิธีกรรมบูชาอั้งจาว และการนับถือปู่ตั่ง

ห้วยมบ้านผาแดง

บ้านผาแดง แต่เดิมเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ของชนเผ่าพื้นเมืองปืซู แต่ปัจจุบันมีชนเผ่าปืซูหลงเหลืออยู่ในห้วยมบ้านเพียง 10 ครัวเรือน เนื่องจากบางส่วนได้มีการย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ครั้งมีการสัมปทานป่าไม้ในช่วงปี พ.ศ. 2500

บ้านผาแดง ตั้งตามชื่อหน้าผาที่มีสภาพเป็นดินแดงโดดเด่นซึ่งเป็นเนินเขาจากยอดดอยหลวงในเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวงปัจจุบัน ผาแดงนี้จะอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านและห้วยผาแดงที่ไหลผ่าน

ภาพ 4 แผนที่ลักษณะภูมิประเทศบริเวณที่ตั้งถิ่นฐานของชนเผ่าพื้นเมืองปืซูบ้านผาแดง จากแผนที่กรมแผนที่ทหาร ระบบพิกัดอ้างอิง WGS84 ระยะเวลาที่ 4948III

บ้านผาแดงเดิมเป็นหมู่บ้านใหญ่มีผู้ใหญ่บ้านปกครองถึง 4 คนต่อเนื่องกัน เริ่มจากแก่ (ผู้ใหญ่บ้าน) คำมอญ แก่หนานจัน แก่ศรีทาบ พ่อลุงน้อยรุญ และสุดท้ายคือแก่หนานนวล (นนท์) จากนั้นประชากรเริ่มลดลงเพราะย้ายถิ่นฐานกันออกไปจากหมู่บ้านไปรวมกันอยู่ที่หมู่บ้านดอยชมภูสมัยแก่อุ่นเฮือน จึงเหลือปืซูในหมู่บ้านผาแดงน้อยลงและได้ถูกทางการยุบรวมกับหมู่บ้านถ้ำซึ่งเป็นปืฉ่า (คนเมือง) จึงอยู่ภายใต้การปกครองของผู้ใหญ่บ้านคนเมืองนับตั้งแต่นั้นมา

ก่อนหน้าที่จะมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านผาแดงปัจจุบัน ชาวปืซูตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณทางด้านทิศเหนือวัดผาแดง เรียกว่า “ทำสะบันงา” มีภูมิประเทศเป็นเนินเขาหลังวัดผาแดง และอยู่บริเวณริมห้วยสะบันงาซึ่งมีหนองถ้ำที่เป็นหนองน้ำขนาดใหญ่อยู่ทางทิศตะวันออก คาดว่าอยู่ในช่วงสมัยของรัชกาลที่ 3 สมัยนั้นมีผู้นำชื่อหนานเต้จ๊ะ เป็นคนรูปร่างสูงใหญ่ มีฐานะร่ำรวย บ้านปลูกสร้างด้วยเสาไม้ขนาดใหญ่หลายคนโอบ มีคาถาอาคมคุ้มครองชาวปืซูจากการถูกรังแกจากปืฉ่าได้ แต่ด้วยโรคระบาด (ฝีดาษ) และคาดว่าโดนของจากปืฉ่าทำให้หนานเต้จ๊ะตายและสิ้นบาร์มี จึงทำให้ปืซูอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ปัจจุบัน

ชาวพื้นเมืองปืซูบ้านผาแดงมีตระกูลที่ใหญ่ๆ ในหมู่บ้านได้แก่ ตระกูล(เจ้า)ก่องก๊ิบ ตองจิริตเจ้า สล่าเจ้า และหล่างฉ่ามเจ้า ปัจจุบันบ้านผาแดงมีครัวเรือนอยู่ประมาณ 9 ครัวเรือน สืบทอดตระกูลก่องก๊ิบเจ้าและสล่าเจ้าตระกูลละ 4 ครัวเรือน ส่วนอีก 1 ครัวเรือนคือตระกูลแสนกันทะ เป็นตระกูลที่มาทีหลังและเปลี่ยนนามสกุล (สัมภาษณ์แม่ฮ้อยหอม(แม่ฮ้อยดีบ), 26 ต.ค. 2559)

ภาพ 5 แสดงที่ตั้งบ้านเรือนของตระกูลปืซุในบ้านผาแดงปัจจุบัน

2. หมู่บ้านปุยคำ

บ้านปุยคำ เป็นหมู่บ้านดั้งเดิมของชนเผ่าพื้นเมืองปืซุอีกหมู่บ้านหนึ่งที่มีการพูดถึงในประวัติศาสตร์บอกเล่าของชาวปืซุ ปัจจุบันอยู่ในเขตปกครองของตำบลป่าอ้อดอนชัย อยู่หมู่ที่ 14 ชื่อบ้านทางการว่าบ้านปุยคำ มีจำนวนประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่ประมาณ 133 ครัวเรือน 541 คน โดยในจำนวนนี้ยังไม่ทราบแน่ชัดว่ามีประชากรชนเผ่าปืซุในหมู่บ้านเท่าไร เนื่องจากยังไม่ได้มีการสำรวจครัวเรือน

ที่มา: พัฒนาจากแผนที่ภาพถ่ายดาวเทียม google earth บันทึกภาพเมื่อวันที่ 19 มกราคม 2559

ภาพที่ 6 แผนที่ภูมิประเทศบริเวณบ้านปุยคำ หมู่ ๑๔ ตำบลป่าอ้อดอนชัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

5. วิถีชีวิต/วัฒนธรรม (Livelihood/culture)

ชนเผ่าพื้นเมืองปืซูในอดีตนับถือผีบรรพบุรุษ โดยมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีไหว้ผีบรรพบุรุษสืบทอดมาถึงแม้ปัจจุบันชาวปืซูเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่นับถือพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด แต่ก็มีพิธีกรรมเกี่ยวกับการไหว้ผีบรรพบุรุษอยู่เช่นเดิม

วิถีชีวิต

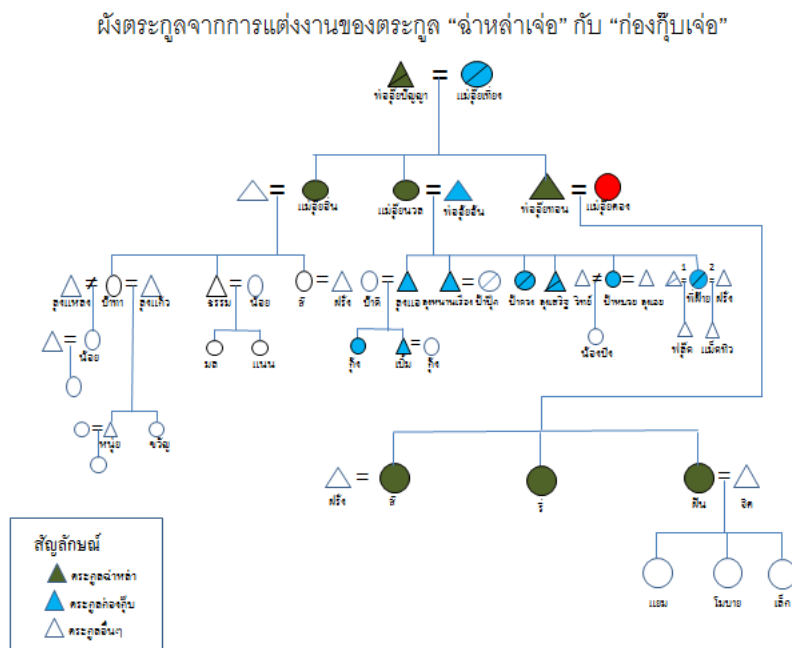
ชนเผ่าพื้นเมืองปืซู ในอดีตมีความสัมพันธ์กันเองภายในกลุ่มอย่างเหนียวแน่น ไม่นิยมให้บุตรหลานแต่งงานกับบุคคลนอกชนเผ่าหรือป็น (คนเมือง) แต่ถ้ามีการแต่งงานกับป็นก็ต้องออกไปตั้งถิ่นฐานนอกหมู่บ้าน ไม่สามารถเข้ามาอยู่ในเขตหมู่บ้านได้ ซึ่งเขตหมู่บ้านของชาวปืซูถูกกำหนดไว้ด้วยประตูหมู่บ้านทั้ง 4 ทิศ เรียกว่า “สะมาลาแกน” เฉพาะชาวปืซูเท่านั้นที่อยู่ภายในเขตประตูหมู่บ้าน

การปกครองในอดีตก่อนที่จะเข้าสู่ระบบการปกครองท้องถิ่นที่มีผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับการแต่งตั้งจากราชการ ชาวปืซูมีผู้นำหมู่บ้านตามประเพณีอย่างน้อย 3 ฝ่าย คือ

1. ปู่ตั่ง เป็นผู้นำหน้าที่สื่อสารกับเทพเทวดาที่เคารพนับถือผ่านพิธีกรรมต่างๆ
 2. มอ เป็นผู้นำหน้าที่ทำนายทายทักเป็นเหมือนหมอผีประจำหมู่บ้าน
 3. อาจารย์วัด เป็นผู้นำหน้าที่พิธีกรรมทางพุทธศาสนาเหมือนมัคคทายก
- ผู้นำทั้ง 3 ฝ่ายนี้ปัจจุบันยังคงมีการสืบทอดกันอยู่ในหมู่บ้านดอยชมพูปัจจุบัน

โครงสร้างทางสังคม

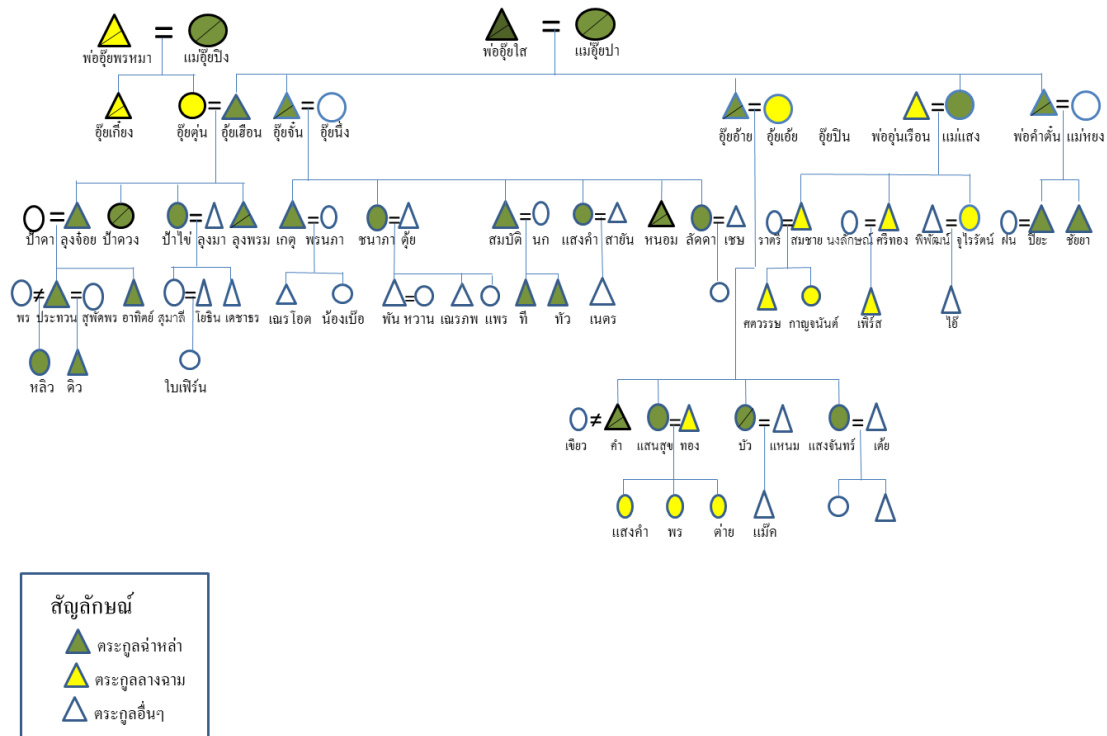
ชนเผ่าพื้นเมืองปืซู เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันภายในกลุ่มชนเผ่าและให้ความสำคัญกับการสืบทอดสายโลหิตผ่านสายตระกูลฝ่ายผู้ชาย ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 7 ผังตระกูลชาวปืซู

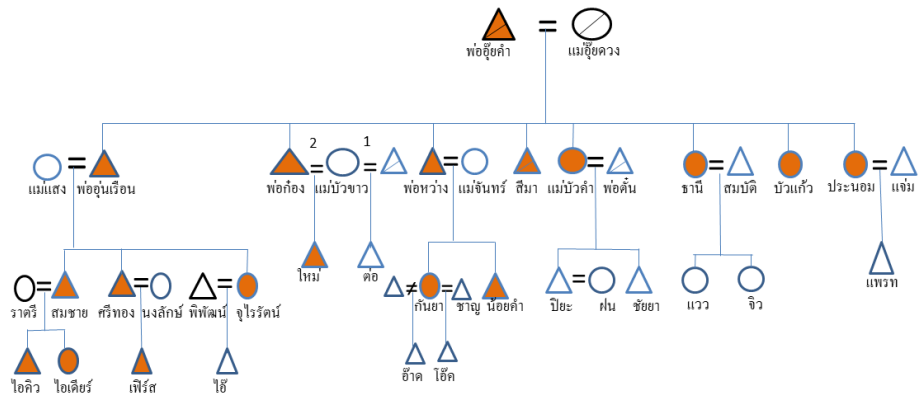
จากภาพ การแต่งงานของชนเผ่าพื้นเมืองบีซูในสองตระกูล คือ ฝ่ายชายในตระกูลฉ่าหล่า (พ่อฮุย ปัญหา) แต่งกับฝ่ายหญิงในตระกูลก่องกูป (แม่ฮุยเที่ยง) มีลูกด้วยกัน 3 คน จะสืบทอดสายโลหิตฝ่ายพ่อฮุย ปัญหาในตระกูลฉ่าหล่า ลูกทั้งสามคนเป็นผู้หญิง 2 คน คือ แม่ฮุยอินกับแม่ฮุยยวล ทั้งสองคนแต่งงานมีลูกๆ ก็ไปสืบสายตระกูลอื่น ส่วนผู้ชาย 1 คน คือ พ่อฮุยทอนแต่งงานกับแม่ฮุยตองมีลูกด้วยกัน 3 คน เป็นผู้หญิง ทั้งสามคนสืบทอดสายตระกูลฉ่าหล่าต่อจากพ่อฮุยทอน แต่เมื่อแต่งงานมีลูกๆ พวกเขาทั้งสามคนจะไปสืบ ทอดสายตระกูลอื่นๆ ต่อไป ดังนั้นสายตระกูลฉ่าหล่าจึงสิ้นสุดที่รุ่นลูกของพ่อฮุยทอน

ผังตระกูลจากการแต่งงานของตระกูล “ฉ่าหล่าเจ้อ” กับ “ลางฉามเจ้อ”

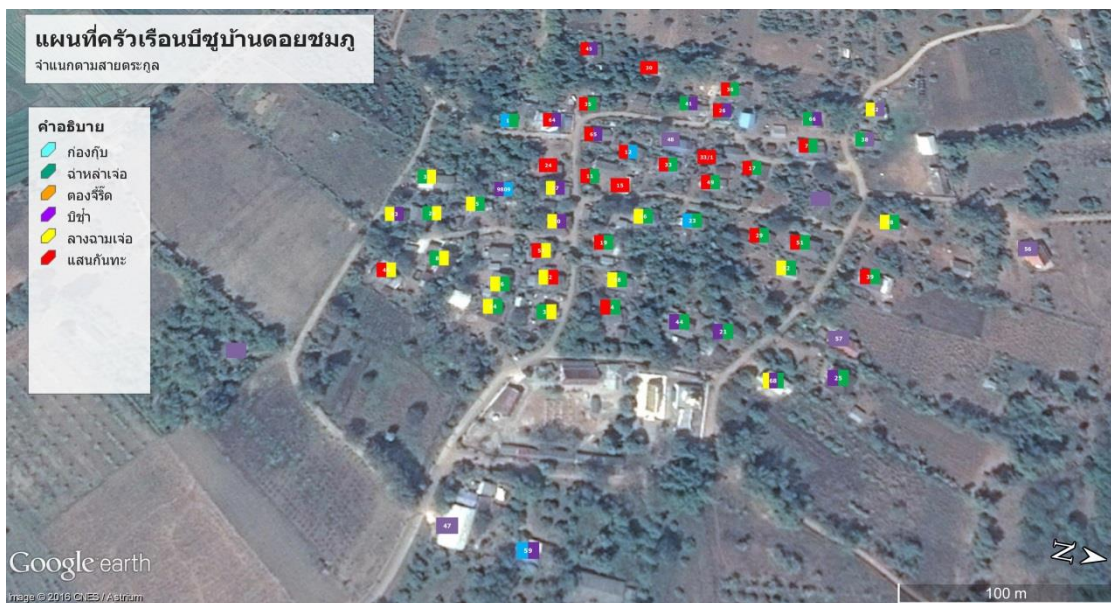

ภาพที่ 8 ผังตระกูลของการแต่งงานระหว่างตระกูลฉ่าหล่ากับตระกูลลางฉาม

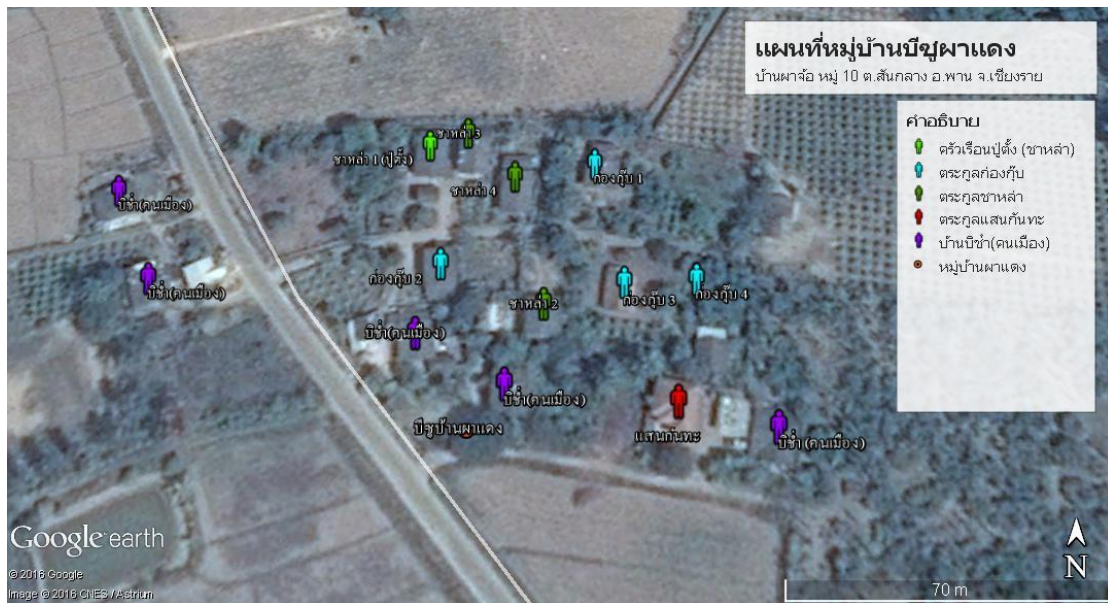
ผังตระกูลจากการแต่งงานของตระกูล “พ่ออ้ายคำ”

ภาพที่ 9 ผังตระกูลของพ่ออ้ายคำ

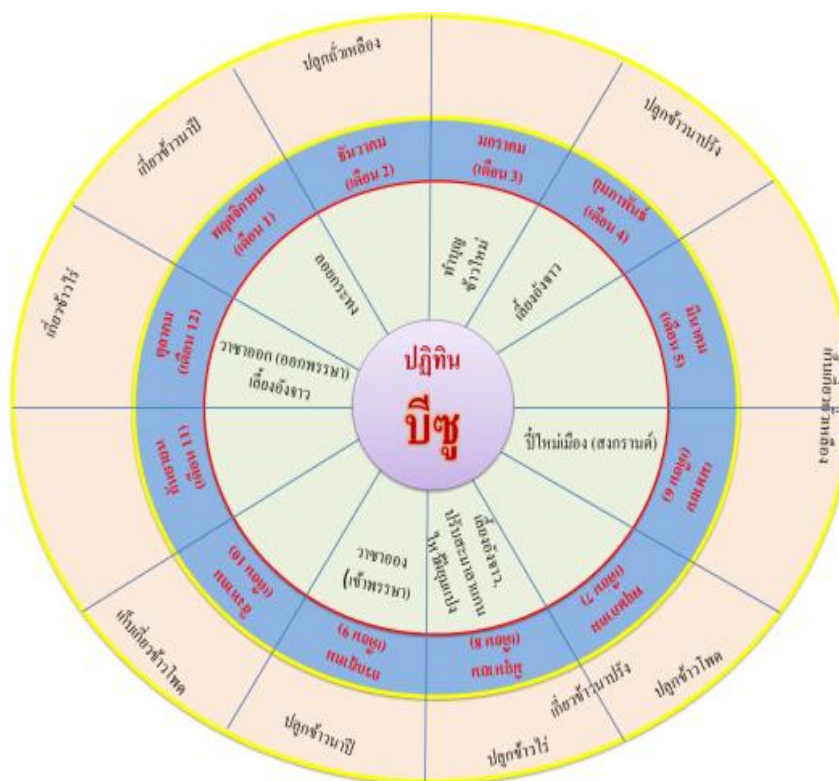
ภาพ 10 แผนที่ตั้งครัวเรือนชนเผ่าพื้นเมืองปู้บ้านคอยชมภู จำแนกตามสายตระกูล

ภาพ 11 แผนที่ตั้งครัวเรือนชนเผ่าพื้นเมืองปัฐบ้านผาแดง จำแนกตามสายตระกูล

สภาพทางเศรษฐกิจ

ชนเผ่าพื้นเมืองปัฐ เป็นกลุ่มที่มีความผูกพันกับการบุกเบิกพื้นที่ป่าไม้เพื่อการทำไร่ข้าวมาตั้งแต่อดีตกาล มารู้จักการทำนาได้ในยุคของชาวปัฐปัจจุบันที่อายุ 60-70 ปีเป็นต้นมา นอกจากนั้นชาวปัฐเองยังมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากป่าในการล่าสัตว์และหาของป่า

ภาพ 12 ปฏิทินเศรษฐกิจในรอบปีของชนเผ่าพื้นเมืองปัฐ

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจของประเทศที่มุ่งเน้นการปลูกพืชเศรษฐกิจสร้างรายได้เป็นเงินตราเพิ่มขึ้น มีผลให้วิถีเศรษฐกิจของชนเผ่าพื้นเมืองปีชู่เปลี่ยนแปลงไปด้วย โดยชาวปีชู่ในกลุ่มบ้านผาแดงและบ้านดอยขมกู่ ได้เริ่มทำนาข้าวเพิ่มขึ้นจากข้าวไร่ และมีการปรับเปลี่ยนจากไร่ข้าวเป็นไร่พืชเศรษฐกิจตามกระแสการเปลี่ยนแปลงโดยรอบพื้นที่ กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชนเผ่าพื้นเมืองปีชู่จะเป็นไปดังภาพปฏิทินในรอบปี ดังนี้

1. กิจกรรมผลิตข้าวนาปรัง

เดือนมกราคม เริ่มไถ หว่านกล้า เมื่อหว่านกล้าได้ประมาณ 25 วัน จึงไถคราด จากนั้นก็ถอนกล้า ดำนาแล้วเริ่มปลูก ช่วงเก็บเกี่ยวประมาณปลายเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน

2. กิจกรรมผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

เริ่มปลูกข้าวโพด ในช่วงเดือนพฤษภาคม เตรียมพื้นที่ทางหญ้า พ่นยาฆ่าหญ้า เตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด แล้วแต่ว่าใครจะเตรียมพื้นที่เสร็จก่อน สำหรับครอบครัวที่ปลูกข้าวโพด ชาวปีชู่จะมีการเอามื้อล่องแขกกัน และเวียนกันปลูก หลังปลูกข้าวโพดประมาณ 15 วัน เริ่มใส่ปุ๋ยครั้งแรก รอประมาณ 1 เดือนจึงเริ่มดายหญ้า จากนั้นเริ่มใส่ปุ๋ยรอบสอง แล้วรอเก็บเกี่ยวผลผลิตต่อไป

3. กิจกรรมผลิตข้าวไร่

เตรียมพื้นที่ปลูก โดยเริ่มจากการถางหญ้า เตรียมเมล็ดพันธุ์ หลังจากนั้นจึงหาฤกษ์หาวันดีไปเพาะปลูก เตรียมอุปกรณ์เพาะปลูก เช่น ไม้กระทุ้ง ถังใส่ เมล็ดพันธุ์ วิธีการปลูก ใช้ไม้กระทุ้งแทงเป็นหลุมหยอดเมล็ดพันธุ์ลงหลุม แล้วกลบหน้าดินให้เรียบร้อย ในช่วงที่ต้นข้าวเติบโต อาจกำจัดวัชพืชในไร่ข้าว 1 – 2 ครั้ง อีกประมาณ 3-4 เดือน จึงรอเก็บเกี่ยว

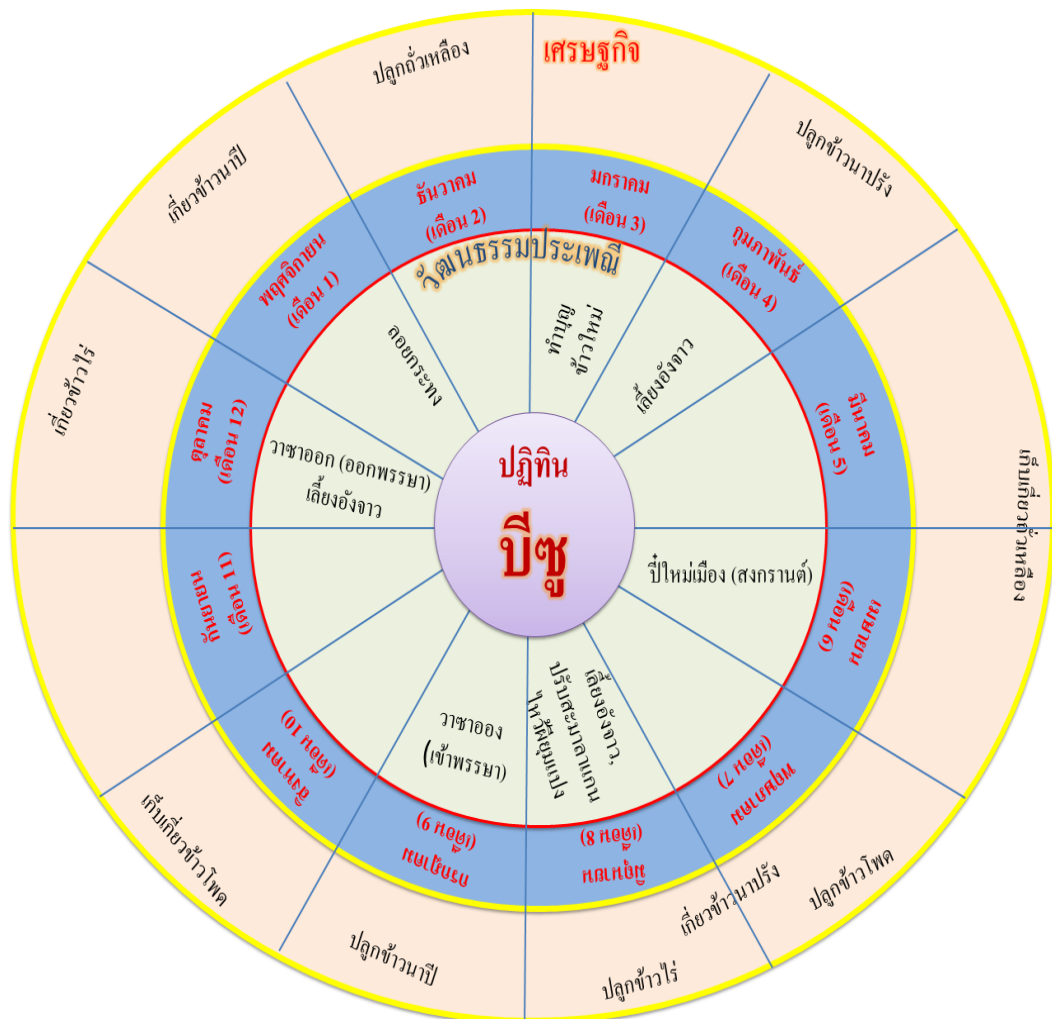
4. กิจกรรมผลิตข้าวนาปี

ปลูกข้าวนาปีมี 3 ขั้นตอน 1) หุงกล่ำก่อน 2) ชิมกล่ำ 3) ปลูกนาข้าวสุดท้าย ขั้นตอนแรกการหุงกล่ำข้าว ใช้ไม้เหลาให้แหลม ๆ พอที่จะเอาเมล็ดพันธุ์ข้าวหยอดใส่ในหลุมแล้วกลบ เมื่อข้าวงอกได้ประมาณ 1 เดือน เตรียมที่จะชิมกล่ำก่อนลงปลูกขั้นตอนต่อไป เมื่อต้นกล้าข้าวอายุครบ 1 เดือน เตรียมไถนา และหาวันดีเพื่อไปปลูกข้าว ก่อนที่จะปลูกข้าว มีพิธีแหกข้าวของคนปีชู่ เป็นความเชื่อว่าเป็นการบูชาพระแม่โพสพให้ปลูกข้าวได้อุดมสมบูรณ์ ได้ผลผลิตที่ดี ได้ข้าวปริมาณมาก

5. กิจกรรมการผลิตถั่วเหลือง

การปลูกถั่วเหลือง เริ่มปลูกปลายเดือนธันวาคมต่อต้นเดือนมกราคม ก่อนปลูก ต้องเตรียมถางหญ้าในนาหลังจากที่เก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ตัดตอซังข้าวให้เรียบร้อย ตากฟางให้แห้งแล้วเผาหรือไถกลบก็ได้ เตรียมเมล็ดถั่วเหลือง วิธีการปลูก ใช้ไม้ทุ้งแทงหลุมปลูก กลบหน้าหลุมให้เรียบร้อย รดน้ำทิ้งไว้ประมาณ 1 คืน เมื่อปลูกครบ 1 เดือนจึงใส่ปุ๋ย ดายหญ้ารอเก็บเกี่ยว ช่วงเก็บเกี่ยวประมาณเดือนมีนาคม-เมษายน

ประเพณีในรอบปีเกี่ยวกับชีวิต

ภาพ 13 ปฏิทินวัฒนธรรมประเพณีชาวปืซู

1. ประเพณีเซ่นไหว้บรรพชน:

ในบ้านมีหิ้งผี และแต่ละบ้านไหว้เฉพาะผีสายตระกูลที่ตนเองนับถือ เรียกว่า “อ้งบาอ้งตาอ้งแด” ในอดีตการไหว้ผีในบ้านหรือผีเรือน แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ

1.1 ผีบรรพบุรุษหรือผีพ่อแม่ปู่ย่า จะตั้งหิ้งบริเวณเขตของที่นอน หิ้งผีประจำบ้านถือเป็นศักดิ์สิทธิ์ในอดีตใช้การแบ่งพื้นที่นอนและพื้นที่บ้านด้วยการใช้ไม้กั้น ห้ามคนภายนอกที่ไม่ใช่คนในบ้านข้ามเขตเข้าไปในบริเวณที่นอน หากข้ามไปจะถือว่าผิดผี แม้จะนับถือผีข้างพ่อ แต่เมื่อญาติฝ่ายผีแม่ตายและมีลูกสาวที่เปลี่ยนไปถือผีฝ่ายชายแล้วก็ต้องตามให้มาร่วมงานไหว้ผีด้วยเช่นกัน

1.2 การไหว้ผียมแ่ง (เตาไฟ) ในสมัยก่อน ลักษณะบ้านปืซูเป็นบ้านหลังใหญ่ มีเตาไฟอยู่ในเรือนบริเวณนี้มีการตั้งหิ้งยมแ่งเป็นศักดิ์สิทธิ์ของแต่ละครัวเรือน เป็นของที่ปกป้องรักษาคนในเรือนหลังนั้นๆ แต่หากมีผู้ทำผิดไม่ถูกใจผีที่รักษาด้านหลังนั้นๆ ผีอาจลงโทษคนในบ้านได้ จึงมีการไหว้หิ้งยมแ่งในเดือน 8 ของทุกปี และไหว้ยมแ่งทุกครั้งที่มีคนในบ้านเจ็บป่วย ปัจจุบันเมื่อมีการใช้แก๊สหุงต้มเข้ามาแทนที่ ทำให้

เตาไฟกลางบ้านหายไป แต่ปีชูส่วนหนึ่งยังคงนับถือยูมแปงดั้งเดิม แม้จะไม่ตั้งหิ้งก็มีการไหว้บอกกล่าวต่อยูมแปงในส่วนพื้นที่เตาไฟหรือที่ประกอบอาหาร

2. ประเพณีไหว้ ‘อังจาวไว’

อังจาว หรือผีเสื้อบ้าน มีบุคคลสำคัญที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมในหมู่บ้าน เรียกว่า ปูตัง ซึ่งมีผู้ช่วยเรียกว่า ‘ม้า’ (ma) ชนเผ่าพื้นเมืองปีชูเชื่อว่า อังจาว เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยคุ้มครองหมู่บ้านของตนให้ปลอดภัยจากอันตรายได้ ดังนั้นคนปีชูจึงถือเป็นประเพณีที่สำคัญ

พิธีอังจาวไวถือเป็นพิธีกรรมสำคัญที่ปีชูทั้งบ้านดอยชมภู บ้านผาแดง และบ้านปุยคำยังถือปฏิบัติอยู่ โดยปกติทำพิธีปีละสามครั้ง คือ เดือน 4 เดือน 8 และเดือน 12 ของปีชู โดยมีการถวายไก่ สุราขาว ข้าวต้มมัด ผลไม้ และของหวาน

การไหว้อังจาวแต่ละครั้ง ปูตังเป็นผู้ดำเนินการจัดเรียงลำดับว่าใครจะเป็นผู้นำไก่ไปรวมกันหรือเป็นเจ้าภาพ เพื่อจะนำไปไหว้อังจาว จากนั้น ปูตังก็จะไปบอกให้ผู้หญิงบ้านประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรับรู้ว่าใครเป็นเจ้าภาพนำไก่ไปถวาย จากนั้นปูตังจะเป็นคนกำหนดวัน เวลา และประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรับรู้ทั่วถึงกัน ในวันไหว้อังจาวชาวบ้านจะหยุดทำงานกันทุกครัวเรือน ในช่วงเช้าชาวบ้านจะนำกรวยดอกไม้ (ส่วนใหญ่เป็นดอกไม้ขาว) ธูปเทียน พริกหนุ่ม พริกแห้ง กระเทียม หอมแดง ชিংซ่า ตะไคร้ เกลือ และผลไม้ต่างๆ ไปถวายหอเสื้อบ้าน การประกอบพิธีในแต่ละเดือน มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1 พิธีอังจาวไวเดือน 4 จะมีผู้นำไก่ไปถวาย ๕ คน คนละ 1 ตัว และอีกคนหนึ่งจะนำสุราขาว 1 ขวดไปถวาย เมื่อไปถึงบริเวณหอเสื้อบ้าน ปูตังก็จะบอกกล่าวก่อน หลังจากนั้นจึงฆ่าไก่เพื่อนำไปต้ม ไก่ที่ถวายจะต้องทำเครื่องหมายโดยการเอาดอกมัดไก่ไว้ให้มีความสมบูรณ์ทั้งตัว แม้แต่หนังไก่ก็ไม่ให้หลุดออกมา เครื่องปรุงทุกอย่างจะไม่ตำที่ครก พริก ตะไคร้ซ่า ต้องหั่น ชিং กระเทียม หอมแดง ต้องทุบใส่ ก่อนที่จะถวายไก่ต้มต้องนำผลไม้ ข้าวต้มมัด ของหวาน ถวายก่อน เมื่อไก่ต้มสุกแล้ว ก็จะยกผลไม้ ข้าวต้มมัด และของหวานออกมาแจกจ่ายให้ชาวบ้านรับประทาน

2.2 พิธีอังจาวเดือน 8 (ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน) มีขั้นตอนเหมือนกับการไหว้อังจาวในเดือน 4 แต่ต่างกันตรงที่ในเดือน 8 จะมีการไหว้อังจาวอยู่ 2 แห่ง แห่งแรกคือที่หอเสื้อบ้าน จะมีผู้ไปไหว้ 10 คน แก้วคนนำไก่คนละ 1 ตัว และอีกคนนำสุราขาวไปถวาย 1 ขวด และแห่งที่ 2 คือ “อุม” หรือที่ประตูบ้านทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ปูตังอุมจะขอแบ่งไก่จากปูตังจำนวน 4 ตัว และให้ชาวบ้านประมาณ 3-4 คน มาช่วยกันทำอาหารหรือต้มไก่ 4 ตัว เมื่อทำอาหารหรือต้มไก่สุกแล้วก็ยกไก่ต้มถวายพร้อมกับจุดธูปเทียน ปูตังอุมจะเป็นคนบอกกล่าวให้มารับของเช่นไหว้ หลังจากทำธูปเทียนไหม้หมดแล้ว ปูตังก็จะบอกกล่าวขออาหารเช่นไหว้ เพื่อเอากลับไปที่บ้านปูตังอุม เพื่อแบ่งกันทาน ถือเป็นเสร็จพิธีกรรม

การสร้างประตูไม้ไว้ทั้ง 4 ทิศของหมู่บ้านเพื่อกันภูตผีปีศาจรบกวน เรียกในภาษาปีชูว่า “สะมาลาแกน” สมัยก่อนชุมชนของชาวปีชูยังไม่หนาแน่น ผู้ที่ปลูกบ้านก็มักจะปลูกในประตูไม้ทั้ง 4 ทิศของหมู่บ้าน ปัจจุบันผู้คนเพิ่มจำนวนมากขึ้น แต่พื้นที่มีจำกัด บ้านหลายหลังจึงต้องมาปลูกนอกเขตประตู แต่ยังคงรักษาพื้นที่บริเวณประตูเอาไว้ และมีพิธีทำความสะอาดและปรับปรุงประตูทุกเดือน ๘ ของปี

2.3 พิธีอังจาวเดือน 12 (ระหว่างเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน) มีขั้นตอนเหมือนการไหว้ในเดือน 4 มีผู้นำไก่ไปถวาย 5 ตัว และสุราขาว 1 ขวด พิธีสำคัญนี้ทุกครอบครัวจะมีส่วนร่วมโดยมีการกำหนดให้ตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับมอบหมายในแต่ละครั้งนำไก่มาร่วมในพิธี ตำแหน่งหน้าที่นี้จะหมุนเวียนกันไปตามหมวดจนครบทุกคนในหมู่บ้าน พิธีนี้ในสมัยก่อน มีทั้งผู้ใหญ่และเด็กๆ เข้าร่วมพิธี ปัจจุบันมีแต่ผู้ใหญ่บางคนเท่านั้นที่เข้าร่วม เพราะผู้ใหญ่หลายคนไปทำงานในเมือง และเด็กๆ ต้องไปโรงเรียน

นอกจากการไหว้อังจาวปีละ ๓ ครั้งแล้ว เมื่อผู้หญิงปีชูตั้งท้องลูกคนแรก จะต้องถวายห่อเสื่อบ้าน ก่อนวันถวายห่อเสื่อบ้าน 1 วัน คนในบ้านต้องไปตัดไม้้อ นำมาตัดเป็นท่อนๆ ตามปล้อง ตามจำนวน ครัวเรือนที่มีอยู่ในหมู่บ้าน จำนวนครัวเรือนละ 2 ปล้อง ปล้องแรกบรรจุทรายจนเต็ม และปล้องที่ 2 ใส่ น้ำ ให้เต็ม พอถึงตอนกลางคืนเวลาประมาณ 20.00-21.00 น. ก็ให้นำปล้องที่ใส่ทรายออกมาโปรยลงที่หน้าบ้าน และนำปล้องที่ใส่น้ำไปเทที่หน้าบ้านทุกครัวเรือน เมื่อโปรยทรายและเทน้ำเสร็จก็จะบีบปล้องไม้้อจนแตก แล้วทิ้งไว้หน้าบ้านของทุกครัวเรือน

วันรุ่งขึ้นที่ถวายห่อเสื่อบ้าน เตรียมหมู 1 ตัว พร้อมเครื่องปรุงและผลไม้ ขนมของหวาน ข้าวต้มมัด นำไปเทห่อเสื่อบ้านใหญ่ ปูตั้งก็จะบอกกล่าวกับอั้งจาวว่า วันนี้เป็นวันดีมีหมูมาถวายให้คนที่ตั้งท้องมีความสุข มีลูก ก็ขอให้ลูกคลอดออกมาครบ 32 ประการ ขอให้ได้เลี้ยงเด็กง่ายๆ มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ตอนคลอด ก็ขอให้คลอดลูกออกมาปลอดภัย จากนั้นก็ฆ่าหมู ช่วยกันชำแหละ แล้วนำเนื้อหมูไปลาบและแกง ก่อนที่จะ ถวายแกงหมูและลาบหมูจะต้องนำผลไม้ ข้าวต้มมัด ของหวานถวายก่อน แกงหมูสุกและลาบหมูเสร็จแล้วจึง นำไปถวาย และยกผลไม้ ข้าวต้มมัด และของหวานออกนำมาให้ชาวบ้านรับประทาน

3. ประเพณี “วาซาออง”

ประเพณี “วาซาออง” คือกิจกรรมในช่วงของการเข้าพรรษาของชาวปีชู มีการพัฒนาวัดก่อน เข้าพรรษา เตรียมอาหารไปทำบุญช่วงเช้า กับข้าวที่ไปทำบุญมี ข้าว อาหาร ผลไม้ น้ำ ขนม ทำเป็นสองชุด แบ่งเป็นชุดแรก ใส่บาตร ชุดที่สองทำบุญให้คนที่เสียชีวิตหรือบรรพบุรุษ ช่วงบ่าย สรงน้ำพระด้วยน้ำขมิ้น ส้มป่อย ฟิงเทศน์ฟังธรรม กลางคืน นอนวัด สวดมนต์ ทำสมาธิกรรมฐาน ระหว่างช่วงเข้าพรรษา ชาวปีชู ต้องไปทำบุญทุกวันพระ ช่วงเช้าใส่บาตร ช่วงบ่ายฟังธรรม จนกว่าจะออกพรรษา

4. ประเพณี “วาซาออก”

เป็นประเพณีของชาวปีชู ก่อนถึงวันออกพรรษา ชาวบ้านร่วมพัฒนาวัดให้สะอาดเรียบร้อยก่อนถึง วันพระ มีการเตรียมอาหาร ขนม ผลไม้ น้ำ ข้าว ใส่บาตร ทำสองชุด ชุดแรกใส่บาตร ชุดที่สองทำบุญให้แก่ บรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว ช่วงบ่าย สรงน้ำพระด้วยขมิ้น ส้มป่อย ฟิงเทศน์ ถวายผ้าออกพรรษา เช่น ผ้า สบง จีวร กลางคืน นอนวัด สวดมนต์ นั่งสมาธิ

5. ประเพณีลอยกระทง

วันลอยกระทงแต่ละปีไม่ตรงกันตามปฏิทิน ก่อนจะถึงวันลอยกระทง ชาวปีชูจะห่อขนม ทำกับข้าว ไปทำบุญที่วัด ช่วงบ่ายจะมารวมกันที่ศาลากลางหมู่บ้าน พากันแห่ครีwtานเข้าวัดอย่างสนุกสนาน ตอน กลางคืนก็ไปฟังธรรม จุดประทีป ปลอยโคมลอย จากนั้นจึงไปลอยกระทงที่ลำห้วย

6. สถานการณ์ปัจจุบัน

ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนภายนอกกลุ่มของชาวปืซู และความทันสมัยตามกาลเวลาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างชัดเจนในหมู่บ้านชนเผ่าพื้นเมืองปืซูทั้ง 3 หมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างเห็นได้ชัดจนได้แก่

1. โครงสร้างบ้านเรือน

ได้มีการสร้างบ้านที่มีรูปแบบทั่วไปตามสมัยนิยม ไม่มีบ้านเรือนที่เป็นรูปทรงลักษณะเฉพาะของชาวปืซูหลงเหลืออยู่แล้ว

2. วัฒนธรรมการแต่งกาย

ชาวปืซูทั้งหญิงและชายมีการแต่งกายตามสมัยนิยม ไม่มีการแต่งกายในชุดประจำเผ่าให้เห็นโดยทั่วไปแล้ว แต่จะมีให้เห็นเฉพาะในช่วงงานเทศกาลสำคัญๆ เท่านั้น แต่ชุดแต่งกายในปัจจุบัน เป็นการประยุกต์จากความทรงจำของชาวปืซูรุ่นปัจจุบัน

3. วัฒนธรรมด้านภาษา

ภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ของปืซู พูดกันได้น้อยลง เด็กส่วนมากเรียนหนังสือในระบบโรงเรียนอย่างน้อย 6 ปี และได้รับอิทธิพลจากวิทยุและโทรทัศน์ ปืซูรุ่นนี้จะมั่นใจในการใช้ภาษาไทยมาตรฐานมากขึ้น และกลมกลืนกับคนพื้นเมือง รวมทั้งอายุไม่กล้าใช้หรือพูดภาษาปืซูกับคนภายนอกมากนัก แต่ปืซูรุ่นปัจจุบันให้ความสำคัญกับการสอนให้ลูกหลานพูดภาษาปืซู ในหมู่บ้านคอยชมพูได้ใช้ตัวอักษรไทยในการใช้**ภาษาเขียน** โดยได้รับการสนับสนุนการฟื้นฟูภาษาปืซูจากหน่วยงานหลายแห่ง เช่น ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้เข้ามาช่วยให้ทุนสนับสนุนผู้นำชุมชนปืซูในการฟื้นฟูภาษาปืซู ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้เปิดศูนย์บ่มเพาะภาษาปืซูหรือศูนย์เด็กเล็ก ที่ครูผู้สอนและพี่เลี้ยงต่างก็ใช้ภาษาปืซูในการเรียนการสอน โดยไม่มีภาษาคำเมืองหรือภาษาไทยกลางเข้ามาปน นอกจากนั้นยังมีกลุ่มเยาวชนปืซูกลุ่มเล็กๆ ที่คอยเผยแพร่และสอนภาษาปืซูให้กับเด็กปืซู ซึ่งก็ได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นอย่างดี ภาษาปืซูนั้นเป็นเอกลักษณ์ของชาวปืซู เพราะว่าภาษาปืซูเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้คนภายนอกรู้ว่าพวกเขาคือชนเผ่าพื้นเมืองปืซู นอกจากนั้น ชาวปืซูยังมองว่าภาษาปืซูเป็นภาษาที่ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ เคยพูดกันมาและสั่งสอนให้พูดกัน ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรจะอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี ซึ่งต่อมากะทรวงวัฒนธรรมได้ประกาศขึ้นทะเบียนภาษาปืซูเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๗

อ้างอิง

- พิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร และคณะ. 2553. “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมปี่ซุที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวปี่ซุ บ้านดอยขมภู ต.โป่งแพร์ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย”. รายงานการวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.
- พิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร และคณะ. 2556. “ปี่ซุ อางเก็งอากอ เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวปี่ซุ) บ้านดอยขมภู ตำบลโป่งแพร์ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย. งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ข้อมูลเพิ่มเติม:

มูลนิธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อการศึกษาและสิ่งแวดล้อม (ม.ก.ส)

188/525 ม.10 หมู่บ้านคุรุสภา ซ.21 ต.สันนาเม็ง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50210

โทรศัพท์: 052-063110 E-mail: ipf@thai-ips.org

รายละเอียดเพิ่มเติม www.thaiip.org, www.thaiipportal.info, <https://bisu.thaiipportal.info/>